

Др Александар ВУЛЕТИЋ

доцент на Универзитету „Унион – Никола Тесла“, Београд

ЈЕЗИК ПРИВРЕДНОГ ПРАВА ИЗГУБЉЕН У ПРЕВОДУ: КОНТРАСТИВНО - ДИСТРИБУТИВНИ ОСВРТ

Резиме

Језици привредно-правне струке и науке, како српски, тако и енглески, изузетно су сложене семантичке појаве. Паушално и површно познавање ових регистара не само да онемогућава квалитетну професионалну комуникацију, већ кроз процес нестручног, односно погрешног превођења, може да доведе и до огромних последица. Циљ овога рада јесте двострук. На пажљиво одабраном корпусу, уз примену контрастивне и дистрибутивне методе, прво приказујемо и анализирамо низ грешака које су настале приликом превођења привредно-правних текстова са енглеског на српски језик. Затим исцрпно тумачимо лексичко - термилошке специфичности спорних језичких јединица и дајемо њихове тачне преводе. На овај начин корисници језика привредног права „уче на грешкама других“, обогаћују свој стручни фразеолошки фонд на енглеском и српском језику, те додатно сазнају о последицама такозваног површинског превођења.

Кључне речи: *привредно право, енглески језик, српски језик, стручно превођење.*

І Увод: предмет и циљ рада, корпус и методе

Добро познавање привредно-правне струке и науке, како у њеним најширим оквирима, тако и у погледу њених појединачних сегмената (банкарства, осигурања, трговинског, интелектуалног, радно-социјалног, пореског права итд.) данас између осталог подразумева и праћење стручне литературе која се углавном објављује на енглеском језику – *lingua franca* средству светске пословне комуникације. Српски и енглески језик привредног права јесу сложени функционално-формални језички систе-

ми и социолингвистичке појаве. Само изузетно добро познавање страног језика струке, у смислу познавања тачног и прецизног значења терминологије језика за посебне намене, може допринети његовом правилном разумевању и употреби. Свако ко се одлучи да преводи текстове из поменуте области са једног језика на други, мора бити свестан чињенице да је тај посао изузетно захтеван, да превасходно подразумева бар основно познавање дотичних стручних области, да захтева поседовање искуства и високог степена обучености, као и зналачко коришћење стручне литературе. Нажалост, лица која се упусте у преводилачке послове овога типа, неретко занемарују већину поменутих критеријума.

Предмет нашег рада јесу честе преводилачке грешке које се „поткрадају“ при превођењу привредно-правних текстова са енглеског на српски језик. Циљ нам је да на њих укажемо, да правилно протумачимо спорне стручне лексеме, као и да наведемо разлоге који доводе до лоших превода (са често врло озбиљним последицама). На овај начин скрећемо пажњу запосленима у привредно-правној области на конкретне језичке проблеме, пружамо им могућност да обогате свој терминолошки фонд, али и да, уколико нису у могућности да ангажују стручно лице за преводилачке послове, пазе како ће се „понашати“ у улози преводиоца.

Корпус на којем смо засновали нашу анализу састоји се из низа текстова из области привредно - правног дискурса који су настали превођењем са енглеског на српски језик, а у које је аутор рада као преводац, рецензент или лектор имао увид. Из професионалних и етичких разлога, имена аутора погрешних превода и самих извора из којих су преузети и приказани примери у раду, нећемо помињати. Основни корпус допуњен је примерима из новина, са телевизије и интернета, као и другим изворима *ab experto* типа.

У раду смо, поред дескриптивне и аналитичке методе, пре свега користили контрастивну и дистрибутивну лингвистичку методу. Оне се заснивају на семантичком контрастирању језичких јединица двају језика,¹ са посебним освртом на лексичку дистрибуцију и разграничавање значења² специјализованог вокабулара струке. Ове методе укључују денотативну и конотативну стилистичку анализу лексема и текста, као и проучавање контекста као извора значења.

1 Радмила Ђорђевић, *Увод у контрастирање језика*, 6. издање, Београд, 21.

2 Предраг Пипер, *Методологија лингвистичких истраживања (преглед и хрестоматија)*, Београд, 2000, 175.

II Улога фразеологије, полисемије и контекста у превођењу језика струке

Радосављевић полисемију дефинише као „лексичку вишезначност, односно више значења речи код којих постоји семантичка веза која се јавља паралелно у језику свакодневне комуникације и у стручним терминологијама.“³ Конотативно и денотативно значење лексеме, укратко речено, поготово ако се ради о употреби опште лексике у терминологизоване сврхе, често се умногоме разликују.⁴ Занемаривање ове чињенице и некоришћење стручних речника у којима се проналазе сва значења лексема и фразема, неретко резултирају озбиљним грешкама у преводу.

Контекст, као „исказ који претходи или следи некој речи или одломку, а утиче на значење те речи или одломка“,⁵ носилац је и давалац значења у тексту. Само пажљива анализа, односно читање и тумачење целог текста који се преводи може помоћи да се стручне лексеме и изрази, односно фраземе, добро разумеју и преведу. Скуп фразема у језику чини његову фразеологију. Ж. Станојчић и Љ. Поповић стручне изразе, односно фраземе, виде као „устаљене скупове речи са посебним значењем“,⁶ и при том врше њихову поделу на неколико врста, од којих су професионални и научни фразеологизми за наш рад свакако најбитнији.

Игнорисање контекста о лошем пословању једне фирме, већ јасно изнетог у подужем пасусу текста из које је преузета спорна реченица која следи, навело је немарног преводиоца да реченицу *Company's destiny was in the balance due to the previously made decisions* преведе као *Судбина компаније била је у равнотежи захваљујући претходно донетим одлукама*. Израз *in the balance* овде се преводи у *неизвесности*, управо супротно од *равнотежи*, што је само једно од значења овога изрази. О последицама оваквог превода излишно је говорити.

3 Мирјана Радосављевић, „Одлучујућа улога контекста у решавању проблема полисемије у финансијском жаргону енглеског језика“, *Речи*, бр. I/1/2009, 105.

4 Вид. Даринка Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Београд, 2004.

5 М. Радосављевић, 109.

6 Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматица српскога језика*, Београд, Нови Сад, 1997, 176-177; Драгана Мршевић-Радовић, *Фразеологија и национална култура*, Београд, 2008, V.

Превод административно-правне фраземе *to reach an accomodation* на српски језик јесте *постићи нагодбу*, односно *нагодити се*.⁷ И поред јасних назнака у тексту које упућују на покушај договора две стране у спору, несмотрени преводац реченицу *They reached an accomodation in a luxury business hotel* преводи као *Дошли су до смештаја у луксузном пословном хотелу*, уместо *Постигли су нагодбу у луксузном пословном хотелу*, учинивши целу ситуацију, у најмању руку, трагикомичном.

Посезање за првом речничком одредницом кључне речи фраземе (уколико се термилошки речник уопште користи) и игнорисање лексичке полисемичности чини превод лошим и погрешним. Неискусан преводац тако, уз потпуну сигурност да реч *passage* увек и само може да значи *пролаз* и/ли *пролазак*, реченицу *Passage of the insurance bill will be on the company's agenda next week* преводи као *Пролазак нацрта закона о осигурању биће на дневном реду у компанији идуће недеље*. Међутим, реч *passage* у привредно-правном контексту значи *прихватање*, односно *усвајање*, поготову у оквиру фразе *passage of the bill*, па је јасно да је једини тачан и функционално-стилски прихватљив превод поменуте енглеске реченице *Усвајање нацрта закона о осигурању биће на дневном реду у компанији идуће недеље*.

Фино нијансирање превода, поштовање контекста језика струке у којем се дискурс одвија, уз употребу неопходне високостручне литературе, упутиће квалитетног преводиоца да енглеску правну фразему *to sum up* преведе као *изнети основне тачке судског случаја*, а не само као *резимирати*.⁸

Даље, фразна синтагма из енглеског језика *true heir* не преводи се као *истински наследник*, већ као *законски*, односно *законити наследник*.

Да је лице које је преводило правни термин *attorney general* користило одговарајућу стручну литературу, не би поменути термин превело са *генерални тужилац*, већ са *министар унутрашњих послова и правде* (америчка варијанта енглеског језика).⁹

Тешко је понекад схватити шта је тачно узрок најрогатнијих могућих превода. Са друге стране, последице оваквих превода можемо

7 Поред значења *смештај* и *становање*, реч *accomodation*, у оквиру привредно-правног регистра, има значење *компромис*, *нагодба*. Вид. Branko D. P. Vukčević, *Comprehensive Dictionary of Law, English-Serbian, Veliki pravni rečnik, englesko-srpski*, Beograd, 2014, 12.

8 „In a packed and silent court-room the judge began to sum up.“ Живорад Ковачевић, *Лажни пријатељи у енглеском језику*, Београд, 2009, 232.

9 Ж. Ковачевић, 28.

само да замислимо. Уколико административно-правна фразама *Without prejudice to the application of Article...* буде преведена на српски *Без предрасуде на апликацију члана...*, онда овакву делатност у еуфемистичком смислу можемо окарактерисати као олако схватање преводилачког посла, потпуно занемаривање врло специфичног привредно-правног језичког стила (са свим његовим подстиловима)¹⁰ и одсуство икакве представе о формално-значањској структури уговора. Беспотребно је рећи, поменути енглески стручни идиом на српски се преводи *Не доводећи у питање примену члана...*

Готово исти случај је и са преводом клаузе *Subject to the conditions set out in ...* која је нестручно преведена *Предмет услова утврђеним у ...* уместо *Под условима утврђеним у ...*

III Дословно (површинско) превођење и непознавање стручне лексике

Непознавање и делимична наученост језика привредно-правне струке, како страног тако и матерњег, један је од најчешћих разлога за погрешне преводе са енглеског на српски језик. Поред тога, ту је и тако звано површинско превођење или надрипревођење, за које Прћић каже да се заснива на познавању и преношењу искључиво основног значења речи, уношењу минималних структурних измена у превод оригиналног текста, заобилажењу свих речника и осталих стручних преводилачких приручника, као и на невршењу било какве накнадне анализе, контроле и уравнотежености превода.¹¹ Ево како у пракси изгледају примери за ове појаве.

To become effective, професионална фразама синтагматског типа из области општег привредно-правног пословања, у преводу на српски језик гласи *ступити на снагу*, и најчешће не значи *постати делотворан*, како се иначе преводи.

Површинско превођење до изражаја долази и у преводу израза *to find against the defendant*, који се неретко погрешно преводи *наћи нешто против оптуженог / брањеника*, уместо *одлучити да је оптужени/брање-*

10 Више о овоме вид. Александар Вулетић, „Quo vadis, nomen agentis? - Мовирани фемининуми у функционалним стиливима привредно-правног дискурса“, *Право и привреда*, бр. 7-9/2015, 454-456.

11 Tvrтко Prčić, *Engleski u srpskom*, Novi Sad, 2005, 54.

ник крив. Са друге стране, израз *to find for the defendant / plaintiff* значи донети одлуку у корист туженог / тужиоца.

Израз *to have the law on someone* погрешно се преводи као *спроводити закон према некоме*. Овај израз значи *повести поступак пред судом против некога*, односно *тужити некога суду*. Поднети тужбу на енглеском језику административно-правног стила може се исказати и фразеомом *to take action*, која, иначе, у општем енглеском језику значи и *предузети нешто*.¹² Када смо већ код речи *law*, као једне од кључних речи стручне фразеологије, поменимо и британизам *to read law*. Он се на српски преводи *студирати права*, а не *читати законе*. Иако се тачан превод чини одмах јасним, надрипревођењем и непажњом често се дође до погрешне интерпретације ове фраземе.

Површински превод више је него очигледан и при превођењу лексеме *mandate* у фрази *to have the mandate to form a commission*, где је лош превод *имати мандат за формирање комисије*. Заправо се поменута лексема преводи српским термином *овлашћење*, па је тачан превод *имати овлашћење за формирање комисије*.

Колоквијална професионална фразема *to bring someone to book*, као и свака друга фразема, како смо већ рекли, не преводи се буквално, па је њен превод на српски *привести некога књизи* потпуно погрешан (уз додатну дозу комичности, али и неверице да је изостало консултовање стручних приручника). Овај израз је још један у низу израза правне природе, и преводи се *довести некога пред лице правде*.

Напоследку, још три примера потпуног „преводиначког“ фијаска. У тексту из области заштите потрошача фразема *lack of competence* преведена је као *недостатак компетенције*, док је њен тачан превод на српски *ненадлежност*. Буквално превођење и непознавање језика струке, овога пута из домена привредних спорова, навело је „брзог и марљивог“ преводиоца да термин *procedural decisions* преведе као *процедуралне одлуке*, уместо *одлуке о вођењу поступка*. Круну на „прегалачки преводиначки рад“ засигурно ставља превод енглеске синтагматске фраземе *outstanding legislation*, која се исправно на српски преводи *неусвојени закони*, а која је преведена као, ни мање ни више – *изврсно законодавство!*

12 Вид. Jasmina Jovanović, Svetlana Todorović, *Rečnik pravnih termina (srpsko-englesko-francuski)*, Beograd, 2007.

IV Просте лексеме и лажни пријатељи

За разлику од фразема – сложених лексичких облика синтагматско-реченичног типа, под простим лексемама подразумевамо лексеме које се, најкраће речено, састоје из једне речи. Иако су једноставне по својој форми, напомињемо да су поменуте просте лексеме само наизглед „просте“ за превођење. Управо зато их, поред фразема које су основни део рада, овде и помињемо.

Често отелотворење простих лексема су такозвани лажни пријатељи. Ашић лажне пријатеље дефинише као „речи у различитим језицима сличне по форми, а несличне по значењима“.¹³ Тако се енглеска реч *affirmation* на српски не преводи као *афирмација* (*афирмација* је на енглеском *recognition* или *assertion*), већ у језику струке значи *изјава, потврда* или *декларација*. Енглеска реч *confection* не значи *конфекција*; у језику привредног права она значи *лажна оптужба*.

Даље, термин *provision* не значи *провизија*, већ *обезбеђење, залихе* и/ли *прибављање*, док је *провизија* на енглеском језику *commission*.¹⁴ Поред устаљеног превода термина *commission* у *комисија*, и значења *провизија* у привредно-правном окружењу, овај термин преводи се и као *овлашћење* (нпр. *to be given commission to negotiate* – *добити овлашћење за преговарање*).

Поменимо овде и енглеску лексему *rate* која у српском језику има свога лажног пријатеља *рата*, а у ствари значи *стопа* (*рата* је на енглеском *installment*).

Просте термилошке лексеме могу да буду полисемантичког типа, односно да имају више стручних значења у оквиру једног истог терминосистема. У области привредно-правног пословања као пример за ову појаву можемо навести реч *case* која се не преводи искључиво као *случај* или *парница*, већ и као *аргументи у корист тужбе* или *одбране*. Сличан случај је и са речју *proceedings*, која поред значења *записник* и *расправа*, неретко значи и *судски поступак*.

13 Тјана Ашић, *Наука о језику*, Београд, 2011, 192; Бошко Милосављевић, Маргот Вилијамс-Милосављевић, *Српско-енглески речник идиома*, Београд, 1992; Boris Hlebec, *Srpsko-engleski rečnik lažnih parova*, Београд, 1997.

14 Вид. Miroslava Cvejić, *Englesko-srpski rečnik poslovnih termina*, Београд, 2001; Biljana Simurdić, *Rečnik termina u osiguranju (englesko-srpski / srpsko- engleski)*, Novi Sad, 2005; Biljana Simurdić, *Rečnik bankarstva i finansija (englesko-srpski / srpsko-engleski)*, Београд, 2006.

Променом функционалног стила у којем се појављује, реч *process* престаје да значи искључиво *процес*, већ добија и значење *судски позив* (у серији о адвокатима непромишљени преводилац је реченицу *He was given a process to appear in court* превео као *Сместили су му процес пред судом(!)*).

Већ помињани моноксемски глагол *negotiate* не значи само *преговарати*, већ у одређеним стручним регистрима, поготово банкарско-финансијском и берзанско-брокерском, значи *пренети на другога*, односно *извршити трансфер* (на пример *to negotiate bonds*).¹⁵

Процесом терминологизације, проста лексема *try*, која у општем енглеском језику значи *покушати* и/ли *пробати*, у привредно-правном окружењу добија значење *судити*. Непознавање ове чињенице доводи нас на опасан терен, јер се реченице као што је *A huge financial fraud case has recently been tried by the Court of Appeal* могу интерпретирати у смислу огромне финансијске проневере коју је недавно покушао да изведе апелациони суд (!), уместо правилне интерпретације која се заснива на томе да је апелациони суд судио овај случај.¹⁶

V Уместо закључка: Ко то тамо преводи?

Општа начела квалитетног превођења¹⁷ стручне литературе непосредно проистичу и из случајева којих се треба клонити у процесу превођења са једног језика на други. Лоша преводачка пракса, као што смо рекли, превасходно се заснива на непознавању саме привредно-правне струке, затим и језика, односно терминологије поменуте струке – како страног, тако и матерњег. Недовољна наученост језика води ка надрипревођењу, процесу познатом по одсуству филолошко-преводачке писмености. Детаљније гледано, надрипревођење се састоји из површинске обраде текста, непознавања стилско-функционалне семантике језика струке, запостављања контекста при преводу, неупотребљавања речника и остале стручне преводачке литературе, неконтролисања преведеног текста. Лош превод, поред свега поменутог, неретко се одликује беспо-

15 Беспотребно је рећи да су, у оквиру овако постављеног семантичког сценарија, лоши преводи они у којима стоји да се о обвезницама преговарало са неким, а не да су на неког пренете, што је овде исправно.

16 Лингвистички посматрано, могућу двосмисленост у значењу због употребе глагола *try* у терминологизованом и нетерминологизованом значењу у овом случају, донела би реченица типа *The Court of Appeal has recently tried a huge financial fraud*.

17 Вид. Boris Hlebec, *Opšta načela prevodenja*, Beograd, 1989.

требно преузетим англицизмима, правописним и граматичким грешкама. Журба и самоувереност преводиоца у своје знање, основе су оваквих „преводиначких замаха“.

Последице површног, односно погрешног превода, у најмању руку су забавне и комичне. О њиховој далекосежности и опасности по стварна лица, субјекте и догађаје, излишно је и говорити.

Aleksandar VULETIĆ, PhD

Assistant Professor at the University „Union – Nikola Tesla“, Belgrade

LANGUAGE OF THE BUSINESS LAW LOST IN TRANSLATION: A CONTRASTIVE-DISTRIBUTIVE ANALYSIS

Summary

The languages of the business law profession and science, Serbian as well as English, are extremely complex semantic phenomena. Partial and superficial knowledge of these registers not only prevents high-quality professional communication, but through the processes of improper and incorrect translation, can lead to enormous consequences. The aim of this paper is twofold. At a carefully selected corpus, with the use of contrastive and distributive methods, we first show and analyze a series of errors that have been made as a result of translation of business law texts from English into Serbian. We then thoroughly analyze lexical and terminological specificities of the analyzed linguistic units and give their exact translations. In this way, users of the language of business law "learn from the mistakes of others", enrich their professional phraseology fund in both of the languages, and additionally learn about the consequences of the so-called surface translation.

Key words: *business law, the English language, the Serbian language, professional translation.*